

len mezolit lelőhelyeket lokalizáltunk; átvettük a leletbejelentő által gyűjtött leleteket és mi magunk is értékes leletanyagot gyűjtöttünk.

DOMBORÓCZKI LÁSZLÓ

279. Tata, Porhanyóbánya

(Komárom-Esztergom megye) Pa

2001. szeptember 15. és szeptember 28. között végeztük el a középső paleolit telep feltárását, amelynek anyagi fedezetét pályázatok útján sikerült kiegészíteni (Nemzeti Kulturális Alapprogram). Elsődleges célunk a telep feltárásának befejezése, a tanúfal biztonságos védelmének kialakítása volt.

Ennek megfelelően az É-i in situ tanúfalat megtisztítottuk, a betöltődés védelmét s ezáltal a barlang lezárását védőrácscsal oldottuk meg. A jelenlegi barlang környékét a gimnázium kerítésének építésekor visszamaradt kövektől teljesen megtisztítottuk, így a D-i in situ lelőhely előterének a feltárását is sikerült befejeznünk. A felszín bontása során csonttöredékek mellett nagy mennyiségű szépen megmunkált kőeszköz és gyártási hulladék is előkerült. A felszín dokumentálása után a leletanyagot felszedtük, majd az így jóval nagyobb D-i in situ külső területén is egy függőleges metszettel alakítottunk ki.

A D-i in situ belső területén is folytattuk, illetve be is fejeztük a bontást. Terveinknek megfelelően itt átszakadtunk, s egy É-i irányú nyílást hagyva ezt a részt is vasráccsal lezártuk.

Az ásatási engedélyben foglaltaknak megfelelően a külső terület egészét (a lelőhely előterében az alapkövetig) és a lelőhely teljes szélességében a bányafal egészét is megtisztítottuk (alpintechnika).

A munka eredményeképpen a már eddig is komoly szakmai figyelemmel kísért lelőhely a szakemberek mellett a nagyközönség részére is látogathatóvá vált, a tájékozódást kihelyezett információs tábla könnyíti meg.

T. DOBOSI VIOLA – CSEH JULIANNA

280. Tác, Gorsium

(Fejér megye) Ró

A 2001. évi munkálatok során a LXX. épület (templom) feltárását befejeztük. A templom K-i zárófala a korábban feltételezett vonalnál valamivel keletebbre került elő. A K-i zárófal alapozása részben megmaradt. A templom építkezésében két periódus jól elhatárolható. A két periódus falai tájolás tekintetében elválnak egymástól, ami arra enged következtetni, hogy a marcomann háborúk után nem részleges helyreállítás történt, hanem a templom teljes újjáépítése volt szükséges. Tájolásbeli eltérés a homlokzat pillérein is megfigyelhető. Ez magyarázatot ad a szokatlanul magas pillérekre: az eredeti pillérek a korai periódus járószintjéből a szokásnak megfelelő arányban emelkedtek ki. Az újjáépítés jelentős szintkülönbsége az oszlopalakzat megemelésében

szemben érzékelhető. Ugyanez a szintkülönbség mutatkozik a korai és a késői pódiumfal magasságánál is.

A korai periódushoz tartozó terrazzo padló az ásatás utolsó szakaszában került elő. Ennek teljes kibontása a következő évre marad.

A templom belső elosztása is módosult az átépítés során. Amíg a korai cellát három részre osztották, ez a tagolás a későbbi építménynél nem követhető nyomon.

A LXX. épület előtt lévő nagy tér (forum) értelmezésére a teljes feltárás után kerülhet sor, amikor a különböző szintek és beásások egyértelműen értelmezhetőek lesznek. A feltárás jelentős eredménye a K-i nymphaeummal szemben előkerült lépcsőmaradvány tisztázása. A feltárás eddigi eredményei alapján a díszkútól K-re korábban feltárt íves lépcső további részletei kerültek elő, amelyek ugyancsak ívesen hajlanak. Úgy látszik, hogy a nymphaeum előtt teljes félkört alkotó lépcső volt, amely a díszkút előterét félkörívben zárta le. Lehetséges, hogy a lépcsők a díszkút előtti áldozatbemutató, vagy egyéb programok esetén ülőhelyül is szolgálhattak.

A LXX. épület és a IX. épület tengelyeinek metszéspontjában, ahol a provincia főoltára várható, falmaradványok kerültek elő. A jelenség teljes feltárása után állapítható meg, hogy valóban szó lehet-e a főoltarról.

A LXX. épület D-i oldalán előkerült kút feltárását folytattuk. A kút a templom kisedett D-i fala alatt került elő. Feltételezhető volt, hogy a templom építését megelőző periódusban, azaz a katonai tábor fennállása alatt épített kút lehetett. A feltárás nem igazolta ezt a feltevést: a kút aljában a falakat faragott kövekkel építették. E kövek 2. századi bennszülött sírkövek voltak. Ennek alapján a kút kétségtelenül 4. századi, és a templom fölött emelt közfürdőhöz tartozott.

FITZ JENŐ

281. Tiszaalpár határa

(Bács-Kiskun megye) R?, B, Sza, N, Ge, A, Á, Kú

A *Czinege-föld* nevű határrészen 2001. április 5-én határszemle során az Alpár-Nyárlőrinci csatornától É-ra, az Alsó-Alpári iskola déli oldalán húzódó dűlőút Ny-i oldalán, az iskolától 1200 méterre nyugatra egy illegális homokbányát találtunk. Megközelítően 40 m hosszú, 1,5–2,5 m széles, 80–110 cm vastagságban kitermelték a felszínt. A visszamaradt partfalban jól láthatók a rétegek, a homok elhordásakor házak, vermek sérülhettek meg. Bronzkori házi- és díszkerámia-töredékeket, sok állatcsontot találtunk. A lelőhely Ny-i irányban folytatódik az út menti partfalban (8. sz. lh.).

Április 10. és 19. között végzett terepbejárásunk célja az volt, hogy a Kiskunfélegyháza–Tiszakécske műúttól NyÉNy-ra lévő, mintegy 2800 ha nagyságú határrészt bejárjuk, amiből azonban csak 1125 ha bejárása valósult meg. A *Szólók* nevű határrészben bolygatott, részben elpusztult szarmata telepnyomokat figyeltünk meg (9. lh.). A *Szabó-tanyán* felszíni szarmata telepnyomok

kat, Árpád-kori szórvány leleteket és kora újkori (17. sz.) tanyahelyet regisztráltunk (10. lh.). A *Homokos-dűlőben* bronzkori, szarmata, Árpád-kori és kora újkori felszíni telepnyomokra utaló leleteket gyűjtöttünk (11–13., 18. lh.). A *Botos-tanyán* szórvány újkori cseréppipát találtunk (14. lh.). Az *Árpád-telepen* őskori (rézkori?), népvándorlás kori és újkori felszíni telepnyomokat figyeltünk meg (15–17., 21–22. lh.). A *Búzakalász TSZ* földjén újkori (18–19. sz.) felszíni telepnyomokat regisztráltunk (19–20. lh.). A *Patika-dűlőben* egy 300×250 m kiterjedésű, Ny–K irányú dombon szarmata (4–5. sz.), gepida, avar és késő Árpád-kori telep felszíni nyomait találtuk (23. lh.). A *Kőrösi-dűlőben* bizonytalan (őskori vagy népvándorlás) korú és szarmata telep felszíni nyomait regisztráltuk. A leletek gyér intenzitással kerültek elő (24–25. lh.).

Munkatársak: Bujdosó Anikó, Jenei Anita, Lajkó Orsolya, Sultis László.

BÉRES MÁRIA

282. Tiszakeszi, Rigós

(Borsod-Abaúj-Zemplén megye) I

2001. június 16-án az alföldi újkőkori teltek légi régészeti kutatása során, Tiszakeszi községtől kb. 500 m-re északra, a Rigós-patak déli partján, különböző vetési idejű és állapotú gabonátlábkban pozitív növény-elszínzódéseket figyeltünk meg. A 10–15 m széles, gyűrű alakú jelenséget egy 130–150 m átmérőjű körárok (földvár?) okozhatja, amelynek kora ismeretlen.

A kutatást a Felsőoktatási Kutatási és Fejlesztési Pályázat (0198/2000) támogatta, a repülővezető Talabos Gábor volt.

CZAJLIK ZOLTÁN

283. Tornyiszentmiklós, Nagyszegi-dűlő

(Zala megye) R, B, Kk

A részletes jelentést lásd a 47. oldalon.

P. BARNA JUDIT

284. Törökbálint, Tópark

(MRT 7. k. 36/1. lh.)

(Pest megye) B, V

A régóta ismert lelőhelyen 1995 óta végeznek régészeti feltárásokat a Pest Megyei Múzeumok Igazgatóságának munkatársai, 2001-ben három cég építkezett a területen. A nagy kiterjedésű lelőhelyen az idejű feltárási helyszínek között több száz méter a távolság, a két legtávolabbi terület között 6–700 méter.

Az ASTRA cég először 1996-ban építkezett a lelőhely északnyugati részén, most a meglévő épületektől északnyugatra, a 3301/1. hrsz. területen egy újabb épületet és parkolót építettek. Az építési területen öt régészeti objektum került elő, ezek közül az 1. sz. és a 4. sz. újkori beásásnak bizonyult.

A 2. sz. objektum tüzelőhely volt, benne paticcsal, hamus folttal, kerámia-, szarvasagancs és állatcsont leletekkel, többek között egy égett állatfoggal. A 3. sz. objektum, egy kisméretű gödör betöltéséből előkerült leletek közül egy díszített urna hastöredéke, és egy tál peremtöredéke említendő. Az 5. sz. objektum mély, nagyméretű, mintegy 7×7 méteres gödör, melyben volt egy paticsos tűzhely, körülötte sok kerámiával, pl. behúzott peremű tál, ujjbenyomásos lécdíszes edény, függőleges oldalú edény és felhúzott, gombbal díszített fülű (szkíta jellegű) korsók töredékei. A kerámián kívül egy vas fibulatú (?) és állati bordából készített, két végén irdalt munkaeszköz is előkerült, melyhez hasonlóak a lelőhely több objektumából már nagy számban ismeretek. A gödörből több egyedhez tartozó szarvasmarha koponya- és egyéb vázrészecskék is előkerültek.

A 6. sz. objektumból, mely kb. 2×3 méteres, kétrészes gödör volt, patics, salak, állatcsontok és kerámialeletek kerültek elő, többek között behúzott, síkzott peremű tál peremtöredéke, ferde bevagdosásokkal díszített, lécdíszes edény oldaltöredéke. A leletek közül megemlítendő még egy ép és egy töredékes, átfúrt, lapos „agyagpogácsa”.

A SCHAKO cég építési területe (hrsz. 3301/25) a lelőhely közepén helyezkedik el, ezért sok objektumra számítottunk. Ezzel ellentétben a teltek közepén nem voltak objektumok, csak az északi, keleti és déli részen. Ennek oka az lehetett, hogy mint a nyugatról szomszédos telken is, az eredeti felszín a terület közepén magasabb lehetett, azt a SASAD itt működő kertészeti részlegének tevékenysége miatt eldózerolták, így az itt esetleg meglévő, sekélyebb régészeti objektumok megsemmisülhettek. A területen elhelyezkedő régészeti objektumok házak, gödrök voltak, valamint egy kút és egy csontvázas sír. A kutat a lehumuszolt nyeresési szinttől mintegy 4 méter mélységig tudtuk feltárni. Ebben a mélységben már alig volt leletanyag, nem voltunk messze a kút aljától, de a magas talajvíz miatt a kút vízszintje állandó utánpótlást nyert, fel kellett adnunk a feltárást. A kút a nyeresési szinten amorf foltként jelentkezett, később metszete kerek, majd négyszögletes lett. Belseje sem fával, sem kővel nem volt kirakva. A bontás biztonsága miatt készítettünk egy fa zsaluzatot, melyet fokozatosan csúszlattunk lefelé a munka folyamán. Leletei, a kerámia-töredékek és állatcsontok mellett orsógombok, pattintott kőeszköz, fenőkő, vassarló és egy kisméretű, kerek agyagpecsétlő voltak.

A 2. sz. objektum sír, a kerek sírgödörben a zsugorított váz mellett nagyméretű edényeket helyeztek el.

A 3. sz. objektumot, egy házat egy, az újkorban beleásott gödörrel megrongálták. Leletei között a sok durva és díszkerámián, valamint az állatcsontokon kívül több orsógombot, egy-egy fenőkövet, lapos bordaeszéköt és agancsból faragott, félkész zablapálcát(?) is találtunk.

A 4–10. objektumokból, a különféle rendeltetésű gödrökből kerámia (durva és dísz), állatcsont és több orsógomb került még elő.